

Caius Dobrescu, *Plăcerea de a gândi. Moștenirea intelectuală a criticii literare românești (1960 – 1989), ca expresie identitară într-un tablou global al culturilor cognitive*, București, Muzeul Național al Literaturii Române, colecția Aula Magna, 2013, ISBN 978-973-167-140-6, 323 p.

Prof. univ. dr. Simona Antofi
"Dunarea de Jos" University of Galati

Studiul publicat de Caius Dobrescu sub titlul *Plăcerea de a gândi. Moștenirea intelectuală a criticii literare românești (1960 – 1989), ca expresie identitară într-un tablou global al culturilor cognitive* (Ed. Muzeului Național al Literaturii Române, 2013) – rezultat al proiectului *Valorificarea identităților culturale în procesele globale*, derulat de Academia Română, trasează o istorie inedită a criticii românești, privitye din perspectiva unui concept a cărui actualitate și eficacitate de liant cultural este solid argumentată: *cultura cognitivă*.

Demersul permite, pe de o parte, corelarea vârstelor discursului critic românesc actual cu predispoziția intrinsecă a acestuia, dat fiind obiectul de analiză al criticii literare, spre sincronie și spre universalizare. Pe de altă parte, propune o radiografiere necesară – căci limpezește altfel raportul național / etnic și identitar – multicultural al criticii românești din intervalul menționat, arătând modalitățile prin care aceasta a reușit să transforme / camufleze / recalibreze *convivialitatea intelectuală* – semn și principiu de coeziune socială – ca formă de rezistență prin civilizație contra dictaturii și ca instrument de preservare a esteticului. Mă refer, aici, la cele trei forme de transgresiune prin care actul critic a putut, în perioada comunismului, să cumuleze mai toate ipostazele *culturii conversaționale*

românești și *plăcerea de a gândi* în sensul supraviețuirii cultural-identitare și al abandonării salvatoare a *minoratului spiritual*. Se reunesc, astfel, *preeminența esteticului*, sub patronajul căruia s-au coordonat *psihologia cognitivă și socială, antropologia socială și culturală, sociologia culturii, a valorilor, a cunoașterii, științele politice*, propensiunea intrinsec-creativă și dezbateră de idei ce a relaționat instituțiile de învățământ – cele academice, cu precădere – și revistele literare.

În formularea sintetică a autorului, „demersul pornește de la ideea ades invocată că, în perioada comunistă, critica literară a suplinit reflecția din domeniul științelor umane și sociale și, totodată, a reprezentat, în mod esențial, ceea ce am putea numi « dezbateră publică ». Demersul pe care îl propunem trece dincolo de această formulă convențională pentru a evalua mult mai atent rețeaua de implicații sociale și cognitive ale situației speciale în care a fost plasată critica literară românească.” (p. 17)

Demonstrația are câteva repere umane importante – profiluri de critici care furnizează modele de comportament cultural în epoci deloc generoase cu libertatea de gândire și de creație – Eugen Lovinescu, G. Călinescu, precum și ceea ce autorul numește, inspirat și retroactiv-vizionar, *generația transatlantică și heterocronică*, formată din Adrian Marino, Mircea Martin, Ion Pop, Mircea Zăciu, Marian Papahagi etc. Pentru ca, în partea a doua a studiului, să opereze o selecție importantă mai întâi prin ea însăși – ca formă de sublimare a ideologiei de ansamblu a volumului – și apoi ca valoare ilustrativă, a trei figuri de prim-plan ale criticii literare românești: Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin.

Argumentele ce justifică opțiunile lui Caius Dobrescu sunt preluate cu precădere din volume care susțin ele însele europenismul cultural intrinsec al intelectualului român, aflat *acasă* mai curând în Occident decât în Estul continentului, și care funcționează, totodată, drept pârgii care fac posibilă adaptarea eșafodajului teoretic construit cu migală și multă, multă erudiție, la profilurile critice individuale.

Timpul trăirii, timpul mărturisirii – jurnalul parizian al lui Eugen Simion, face cu putință, prin *contrabandă intelectuală* inteligentă, ca spațiul românesc de cultură să primească „vibrația unui spațiu public liber și plural, a unui țesut social vital, cel francez, într-un mediu cultural românesc aflat, încă din 1971, sub presiunea cât brutală, cât insidioasă a re-stalinizării cu față naționalistă.” (p. 152) Ca *tematizări* în primul rând *de sine, Temele* lui Nicolae Manolescu apără – și ilustrează – vocația creatoare a criticii și dreptul la expresie neangajată, al criticului – „tematizările lui Nicolae Manolescu sunt, de fapt, momente de orientare într-un teritoriu

intelectual, axiologic, fantasmatic și, prin aceasta, sunt expresii ale unei arte (ale unei dispoziții a intelectului) pe care, recunoscându-i profundele și intricatele raporturi cu tradițiile rafinamentului conversațional, am putea-o numi a « spontaneității înțelese » sau « bine temperate »." (p. 183)

În ceea ce privește *dicțiunea ideilor* – adică *acea estetică a intelectului* bazată pe *deplina fuziune a ideii cu expresia*, în discursul critic, și corelată cu *politica disciplinară* în virtutea căreia, programatic, toate *disciplinele care au ca obiect literatura* se reunesc sub autoritatea demersului critic – ea deservește, în acest mod, ceea ce Mircea Martin a numit *singura critică*. Sau, cu o formulă iarăși inspirată a lui Caius Dobrescu, o *confederație a speciilor criticii literare* care să aducă laolaltă toate *canalele de difuziune* specializate ale perioadei antedecembriste: presa literară, editurile și universitățile.

La finalul demersului său, deosebit de dens informațional, cu o arhitectură bine gândită, și cu o perspectivă supra/meta-critică bine și constant articulată, Caius Dobrescu alege să pledeze încă o dată cauza intelectualului – român și european, deopotrivă – silit, în calitate de critic literar și de profesor universitar, să se confrunte cu *logica birocratică* a procesului Bologna. Este vorba, din nou, despre libera gândire și expresie a criticului (universitar) confruntat, acum, cu o modalitate mult mai perfidă de (o)presiune: disciplina academică. Pentru a contracara efectele nefaste ale șablonizării recurente la nivelul programelor de studii și mai ales al evaluărilor, Caius Dobrescu propune, în baza „principiului alianței între facultățile cognitive și între rolurile sociale/oficiile publice exercitate de critica literară”, „un etos critic pan-european bazat pe carismă intelectuală (...), pregnanță expresivă (...), și *decorum* (...).” (p. 255)

Primele ilustrări ale acestui *arhi-critic* al epocii noastre sunt, în opinia noastră, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin. Și, desigur, Caius Dobrescu.